

DRUGI MOREJSKI RAT U DALMACIJI

Ćatipović, Eleonora

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:701093>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest

Završni rad

DRUGI MOREJSKI RAT U DALMACIJI

Eleonora Čatipović

Split, 2023.

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest

DRUGI MOREJSKI RAT U DALMACIJI

Mentor: Marko Rimac, doc. dr. sc.

Studentica: Eleonora Čatipović

Split, 2023.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Dalmacija na prijelazu sa XVII. na XVIII. stoljeće.....	1
2.1. Posljedice Kandijskog rata na Dalmaciju.....	1
2.2. Posljedice Velikog bečkog rata na Dalmaciju.....	2
3. U osvit novog rata Mletačko – turskog rata.....	4
4. Drugi morejski rat 1714. – 1718. godine.....	6
5. Sinj i okolica u vrijeme Drugog morejskog rata.....	8
5.1. Bitka za Sinj 1715. godine.....	10
5.2. Sinj 1716. godine i Sinjska alka.....	12
6. Imotski i imotska krajina u Drugom morejskom ratu.....	12
6.1. Bitka za Imotski 1717. godine.....	13
7. Gabela ili Čitluk na Neretvi.....	19
8. Problem Ulcinjskih gusara za vrijeme mletačko – turskih sukoba.....	20
9. Požarevački mir 1718. godine.....	22
10. Zaključak.....	24
11. Popis izvora.....	25
12. Popis ilustracija.....	25

Sadržaj:

Drugi morejski rat, koji se odvijao u 18. stoljeću, predstavljao je jedan od ključnih sukoba između dvaju moćnih imperija - Mletačke Republike i Osmanskog Carstva. Ovaj rat poznat je i kao Sinjski rat zbog intenzivnih borbi koje su se odvijale u područjima Dalmacije, posebno u gradovima Sinj i Imotski. Oba grada bila su od velike strateške važnosti, što je dovelo do iznimno žestokih sukoba između mletačkih i osmanskih snaga. Dalmacija, kao povijesno područje Hrvatske, bila je poprište dugotrajnih mletačko-turskih sukoba koji su obilježili povijest regije tijekom stoljeća. Prvi morejski rat, koji je završen 1699. godine mirnim sporazumom u Srijemskim Karlovcima, samo je povećao napetost između ovih dvaju sila na dalmatinskom prostoru.

U ovom radu ću analizirati tijek Drugog morejskog rata, ključne bitke koje su se odvijale u gradovima Sinju i Imotskom, te ulogu Mletačke Republike i Osmanskog Carstva u ovom sukobu. Proučavajući ovaj povijesni događaj, možemo bolje razumjeti njegov utjecaj na regiju i važnost Sinjskog rata u širem kontekstu europskih ratova toga doba. Kroz analizu relevantnih izvora i povijesnih dokumenata, nastojat ću rasvijetliti sukobe, taktike, i geopolitički značaj Drugog morejskog rata, koji je ostavio trajne posljedice na Dalmaciju i šire. Također ću istražiti ishod rata i kako je mir potpisan, utječući na granice i političku situaciju ovog područja.

Ključne riječi: Drugi morejski rat, Mletačka Republika, Osmansko Carstvo, Sinj, Imotski, Gabela, Ulcinjski gusari

Summary:

The Second Morean War, which took place in the 18th century, was a significant conflict between two powerful empires - the Republic of Venice and the Ottoman Empire. This war is also known as the Sinj War due to the intense battles that occurred in the regions of Dalmatia, particularly in the cities of Sinj and Imotski. Both cities held great strategic importance, leading to fierce clashes between Venetian and Ottoman forces. Dalmatia, as a historical region of Croatia, served as the battleground for enduring Venetian-Ottoman conflicts that marked the history of the region for centuries. The First Morean War, which concluded with a peaceful agreement in Srijemski Karlovci in 1699, only heightened tensions between these two powers in the Dalmatian territory.

In this paper, I will analyze the course of the Second Morean War, the key battles that took place in the cities of Sinj and Imotski, and the role of the Republic of Venice and the Ottoman Empire in this conflict. By studying this historical event, we aim to gain a better understanding of its impact on the region and the significance of the Sinj War in the broader context of European wars during that era. Through an examination of relevant sources and historical documents, we will seek to shed light on the conflicts, tactics, and geopolitical significance of the Second Morean War, which left lasting consequences on Dalmatia and beyond. Additionally, I will explore the outcome of the war and how peace was eventually established, influencing the borders and political situation of this region.

Keywords: Second Morean War, Republic of Venice, Ottoman Empire, Sinj, Imotski, Gabela, Ulcinj Pirates

1. Uvod

U ovom je radu prikazana povijest Dalmacije za vrijeme Drugog morejskog, rata poznatijeg kao Sinjski rat, koji se vodio od 1714. do 1718. godine. Naime, niz mletačko – turskih sukoba stoljećima je oblikovao cijelo Hrvatsko povijesno područje dok su se jedne od intenzivnijih borbi upravo vodile u Dalmaciji. Važno je istaknuti kako je Prvi morejski rat koji je zaključio sedamnaesto stoljeće mirom u Srijemskim Karlovcima 1699. godine donio više napetosti na dalmatinski prostor nego što li je to predviđeno. Dvije sile ranoga novoga vijeka – Venecija i Carigrad imale su direktnu granicu nakon više stoljeća borbe koja je bila sve samo ne sigurna. Uz to, svaka od strana pružala je djelomičnu egzistenciju stanovništvu koje je migriralo sa jedne strane na drugu što je dovelo do posljednjeg mletačko – turskog sukoba u zimu 1714. godine. Uslijedio je niz borbi za gradove koje je po Karlovačkom miru iz 1699. godine sultan smatrao svojim vlasništvom dok je stanovništvo vapilo za mletačkom pomoći. Najveće su bitke bile za veće utvrđene gradove na povoljnim strateškim mjestima, odnosno za Sinj i Imotski dok su ostali gradovi vrlo lako obranjeni ili su kao Vrlika i Gabela imali drugačiju sudbinu. Drugi morejski rat zaključen je mirom u Požarevcu kojeg su potpisali Mletačka Republika, Osmansko Carstvo na inicijativu Habsburške Monarhije koja je također imala otvoreni sukob s Osmanlijama za vrijeme istog rata čime je pripomogla slabljenju prodora Turaka prema zapadu. Mir je zaključen uspostavljanjem granice od Knina do Kleka poznatije kao i Linea Mocenigo koja je postojala sve do kraja Prvog svjetskog rata 1918. godine.

2. Dalmacija na prijelazu sa XVII. na XVIII. stoljeće

2.1. Posljedice Kandijskog rata na Dalmaciju

Za vrijeme Kandijskog rata između Mlečana i Osmanlija, 1645. do 1699. godine, na području Dalmacije vodile su se borbe duž cijelog graničnog pojasa sa Osmanskim Carstvom. U posljednjim godinama ratovanja u Dalmaciji bilo je relativno mirno jer su Mlečani i Turci usredotočili svoju pažnju na Egejsko more, posebno na Kandiju. S druge strane, bosanski paša Čengić, koji je bio podmićen od Mlečana, napadao je Hrvatsku sjeverno od Velebita. Na taj način je došlo do mira 6. rujna 1669. Mlečani su dobili Klis i neka druga mjesta u Dalmaciji,

ali su morali vratiti Poljica i Primorje Turcima, iako su se ta područja dobrovoljno pokorila Mlečanima. Unatoč mirovnim odredbama, Mlečani nisu vratili ta područja Turcima.¹

Tijekom proteklih 25 godina, Dalmacija je bila zahvaćena dugotrajnim ratom koji je potpuno uništio njezino blagostanje. Mlečani su osvojili Klis, što je značilo važnu sigurnost za njihovu državu oko područja Splita i Trogira, kao i slobodan prolaz kroz kliški klanac prema turskim teritorijima. Međutim, ostatak Dalmacije i dalje je bio izložen stalnim turskim napadima i pljačkama. U pismu svojoj vladi 1656. godine, generalni providur Antonio Bernardo je opisao ratnu situaciju u Dalmaciji kao katastrofalnu, s uništenom infrastrukturom i malobrojnim stanovništvom koje se borilo s epidemijama i glađu. Trgovina je potpuno nestala, gradovi su bili gotovo pusti, a stanovništvo nije imalo sredstva za preživljavanje. Dalmatinci su s nestrpljenjem dočekali mir 1669. godine, unatoč tome što nije donio značajne koristi. Nadali su se normalizaciji prilika i obnovi njihove teško pogođene zemlje. Nažalost, taj mir nije dugo trajao.²

Pobjeda nad Turcima kod Beča 11. i 12. rujna 1683. godine izazvala je veliku uznemirenost duhova duž dalmatinsko - turske granice. Vjera u poraz Turaka proširila se među svima. Mnoge izbjeglice su potakle narod koji je već bio bijesan na Turke zbog njihovih stalnih napada, pljački i otimačina. Dok je Republika bila u miru s Turcima, dalmatinski Hrvati su zajedno s pobunjenim Ličanima napali Turke i oteli im Obrovac, Plavno, Ostrovicu, Benkovac, Drniš i Skradin već u listopadu 1683. godine. Početkom 1684. godine, Turci su još samo držali Knin i Sinj, sve dok je Venecija bila u miru s njima. Ovaj se rat u historiografiji naziva Mletačko – Turski rat kao i Prvim morejski rat.³

2.2. Posljedice Velikog bečkog rata na Dalmaciju

Prije spomenuti pohod velikoga vezira Kara Mustafa – paše koji je započeo još 1683. godine u historiografiji zapamćen je kao „Veliki bečki rat“ ili „Rat Svete lige“ zaključen je mirom u Srijemskim Karlovcima 1699. godine. Mirovni je ugovor potpisan 26. siječnja 1699. godine a potpisali su ga predstavnici Svete Lige tj. Habsburška Monarhija, Mletačka Republika, Poljska i Rusija te Osmansko Carstvo. Zaključcima ugovora svakoj je strani pripao dio zemalja koji su

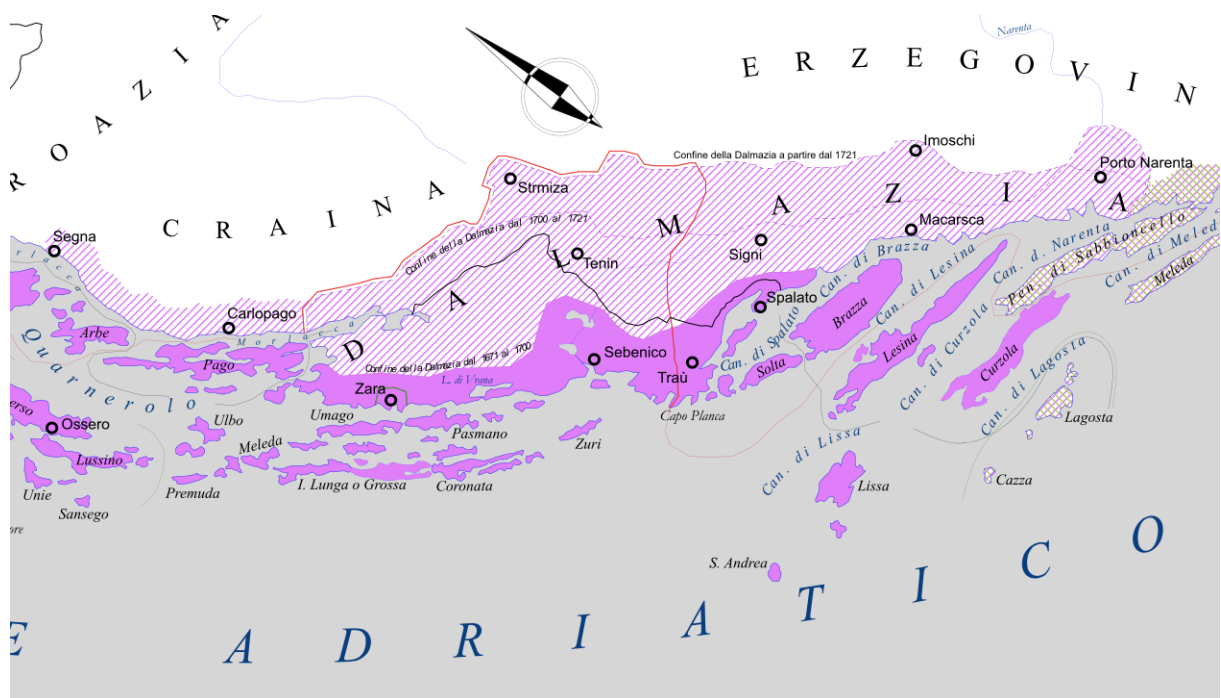
¹ Novak, Grga. Prošlost Dalmacije knjiga druga. Split, Slobodna Dalmacija. 2004., str. 16.

² Novak, str. 17.

³ Novak, str. 19.

osvojeni u prethodnim ratovima po načelu „*uti possidetis ita possidetis*“ odnosno „što tko posjeduje neka mu i ostane“.⁴

Sporazum Mletačke Republike i Osmanskog Carstva potpisan je naknadno 7. veljače 1699. godine u Beogradu. Tako je mletački providur Giuseppe Grimani proveo razgraničenje u historiografiji poznatije kao *Linea Grimani* čime je Mletačka Republika zadržala ratom stečene gradove – Knin, Vrliku, Sinj, Vrgorac i Gabelu te se toponim „Dalmacija“ proširio. Uz navedene gradove, Republika je također dobila Moreju odnosno Peloponez kao i obalni pojas u Boki kotorskoj do Herceg Novog do Risna.⁵ Taj novoosvojeni teritorij nazvan je "nova stečevina" (*Acquisto nuovo*) u Veneciji, nasuprot onome što su nazivali "stara stečevina" (*Acquisto vecchio*). Dubrovačka Republika ostala je nepromijenjena.⁶

Slika 1 Karta centralne Dalmacije nakon Karlovačkog mira 1699. - Linea Grimani

⁴ Karlovački mir. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 16. 7. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30593>

⁵ isto.

⁶ Novak, str. 20.

O napetostima u Dalmaciji pred Turcima svjedoči i činjenica kako je Dubrovačka Republika da se napravi koridor u predjelu Klek – Neum i Sutorine kako bi se zaštitila od direktnog kontakta sa Osmanskim Carstvom.⁷

Prvi morejski rat (1684. – 1699.) u Dalmaciji je donio mnogo manje nevolja nego Kandijski (1645. – 1669.). U početnim godinama rata, kopnena mletačka Dalmacija pretrpjela je velike gubitke, ali su se borbe uglavnom vodile na turskom području. Stoga je dio dalmatinske Hrvatske koji je bio pod turskom vlašću, poput Knina, Sinja, Vrlike, Vrgorca, Herceg Novog i Boke Kotorske, trpio najviše. Otoci su tijekom cijelog rata bili relativno pošteđeni, budući da je turska mornarica bila angažirana u grčkim vodama i nije mogla prodrijeti u Jadransko more. Stoga se nisu ponavljale nevolje koje su se događale tijekom Kandijskog rata u primorskim gradovima i na otocima. Unutarnja kopnena Dalmacija je sada doživljavala herojsko razdoblje i vraćala Turcima njihovo prethodno nasilje. Uz redovitu mletačku vojsku, pojavile su se brojne lokalne jedinice koje su same vodile rat, sastavljene od domaćeg stanovništva. Venecija ih nije samo dopuštala, već ih je ponekad i pohvaljivala, posebno one koje su uspjele uspostaviti snažniju organizaciju među sobom.⁸

3. U osvit novog rata Mletačko – turskog rata

"Strašne su čete Morlaka" tvrdi u izvještaju generalni providur Daniel Dolfin 1697. godine. Tvrdi kako nema sumnje da, u to vrijeme, najjača snaga napada i obrane ovisi o njima. Procjenjuje se da ima oko 30.000 ljudi sposobnih za vojne aktivnosti. Fizički su snažni, tvrdoglavog karaktera, izdržljivi, sposobni podnijeti napore, bdjeti i suočiti se s nepogodama. Njihove borbe ne slijede stalna pravila, ali su podjednako vješti kao pješaci i konjanici, koristeći pušku i mač. Hrabri su, brzi i vješto progone neprijatelja, ali također znaju povući se ako su poraženi.⁹

Isti providur nema dovoljno riječi da pohvali junaštvo, sposobnost i hrabrost dalmatinskih Hrvata koji su tisućama pristupili redovitoj vojsci protiv Turaka. Preporučuje vladi da pažljivo prati njihove običaje, regulira njihov temperament i svakako ispuni obvezu koju im je dao, tj. da svaki od njih dobije dovoljno zemlje za prehranu jedne obitelji, uz uvjet da posjeduju konja kojim će skočiti u obranu u potrebi. Međutim, bez čekanja odobrenja vlade, generalni providur

⁷ isto.

⁸ Novak, str. 21.

⁹ isto.

Dolfin je privremeno podijelio zemljište svima koji su već sudjelovali u borbama, te im je također dao plaću od 18 lira po vojniku i "jednu mjeru biškota". Svaki novi vlasnik zemlje je plaćao desetinu vladi od svojeg zemljišta.¹⁰

Iako je nakon Karlovačkog mira u Dalmaciji bilo dovoljno obradive površine i pašnjaka, stanovništvo uz granicu prema Turskoj često je preferiralo prelazak granice i obradu zemlje koju su dobivali pod povoljnijim uvjetima od turskih begova. Istovremeno, također su uzimali pašnjake pod zakup. To je rezultiralo djelomično neobrađenom zemljom unutar mletačkih granica, što je negativno utjecalo na domaću proizvodnju i prihode. Da bi riješio tu neobičnu situaciju, mletački providur Giustin da Riva je oko 1707. godine podijelio zemlju seljacima u pograničnim područjima. S ciljem unapređenja stočarstva i općih ekonomskih uvjeta, generalni providur da Riva je proveo opsežan plan iskopavanja bunara. Nakon Karlovačkog mira, ono što je najviše mučilo Dalmaciju bilo je razbojništvo. To nije bila tradicionalna hajdučija koja je postojala stoljećima u tim krajevima, već se uglavnom radilo o drumskom razbojništvu. Postojale su organizirane razbojničke bande koje su često napadale trgovačke karavane koje su dolazile iz unutrašnjosti u dalmatinske luke. Veći dio ovih pljačkaša bili su mletački podanici, koji su imali pomagače i suradnike na mletačkom teritoriju. Turci su optuživali mletačke vlasti u Dalmaciji za sve ove napade na karavane. Razbojništvo je dostiglo takve razmjere da su mletačke vlasti u Dalmaciji morale ozbiljno posvetiti pažnju tom problemu. Početno su Mlečani povjerali suzbijanje razbojništva domaćim samoupravnim predstavnicima, knezovima i serdarima. U nekoliko navrata, razbojnici pod mletačkom zastavom napadali su turske karavane, što je dodatno kompliciralo odnose između Venecije i Osmanskog Carstva. Nakon Karlovačkog mira, odnosi između Osmanskog Carstva i Venecije počeli su se pogoršavati. Venecija je bila nezadovoljna gubicima u Moreji, dok je Turska bila oslabljena općim ishodom rata koji je otkrio trulost turskog carstva. Suprotnosti između dviju sila su se povećavale iz godine u godinu. Venecija je nastojala izbjeći sukob s Carstvom, koje je samo tražilo povod za rat.¹¹

¹⁰ Novak, str. 21. – 22.

¹¹ Stanojević, Gligor. Dalmacija u vrijeme mletačko – turskog rata 1714. – 1718. Historijski glasnik br. 1 – 4, Beograd. 1962., str. 11. – 12.

4. Drugi morejski rat 1714. – 1718. godine

Tijekom prije spomenutog rata za Kandiju, Venecijanci su osvojili velike teritorije od Osmanlija, uključujući Ravne kotare, Petrovu Goru, Dimeo, Poljica, Radobilju, Primorje i dijelove Fragustina i Gorske Župe. Međutim, samo je Klis i njegova neposredna okolica prešla u njihov posjed nakon rata. Ustaničnici protiv osmanske vlasti su se suočili s teškim izborom - da li pobjeći u uski venecijanski obalni teritorij, gdje bi samo preživljavali, ili pokušati pronaći kompromis s osmanskom vlašću, što su smatrali neprihvatljivim. Bez obzira na odluku, svi pobunjenici koji su sudjelovali u Kandijskom ratu ostali su neprijateljski raspoloženi prema Osmanlijama, čekajući priliku da nastave svoju borbu pod zaštitom kršćanskih sila.¹²

Kraj Morejskog rata (1684.-1699.) doveo je do vraćanja velikog dijela Cetinske krajine pod osmansku vlast, jer je to bilo određeno u mirnom sporazumu postignutom u Srijemskim Karlovcima i putem rada mletačko-osmanskog povjerenstva za razgraničenje. Cetinska krajina je bila neprirodno podijeljena na dva dijela, ali to nije bilo održivo u praksi, pa su Cetinjani nastavili živjeti bez obzira na granice. Na osmanskoj strani bilo je sve više nezadovoljstva zbog teritorijalnih gubitaka, što je dovelo do novog rata poznatog kao Drugi morejski ili Sinjski rat koji je izbio već 1714. godine.¹³

Formalni povod za rat protiv Venecije pružio se Osmanskom Carstvu tek 1714. godine. U jesen te godine, Turska je pripremila veliku kaznenu ekspediciju protiv Crne Gore. Kada je turska vojska napala Crnu Goru, veliki broj Crnogoraca se sklonio na mletački teritorij u Boki Kotorskoj. Numan - paša Ćuprić, zapovjednik turske vojske, tražio je od kotorskog providura da mu preda sve crnogorske izbjeglice, ali je providur to odbio. Vijest o prijehu crnogorskih izbjeglica stigla je i do Carigrada, a Porta nije propustila priliku da to iskoristi kao povod za rat protiv Venecije. Reis-efendi je pozvao mletačkog baila Memu na audijenciju 8. prosinca 1714. godine. Mletački ambasador je saslušao optužbe turskog ministra vanjskih poslova, koje su uključivale iznenadno osvajanje Moreje od strane Venecije, pljačkanje turskih podanika i pružanje utočišta vladici Danilu i drugim crnogorskim vođama u Kotoru te pružanje oružja i namirnica Crnogorcima tijekom turskog napada na Crnu Goru. Bailu je bilo jasno što Porta želi, pa se pripremao napustiti Carigrad. Međutim, 9. prosinca u 22 sata janjičari su upali u

¹² Rimac, Marko. Making Acquisito nuovissimo: a contribution to Croatian border studies on early modern Imotski (1714 – 1718). Matica hrvatska – ogranak Imotski, ur. Milan Glibota. 2022., str. 5.

¹³ Rimac Marko, Dukić Josip. Opsada sinjskog Grada 1715. godine., Muzej hrvatskih arheoloških spomenika Split, Muzej sinjske alke. 2015. str.8.

venecijansku ambasadu, opljačkali je i uhitili baila Memu. Nekoliko dana nakon uhićenja, Porta je proglasila rat Veneciji. Ratna objava Osmanskog Carstva sadržavala je trinaest točaka, pri čemu je cijela posljednja točka bila posvećena pitanju crnogorskih izbjeglica. Veći dio argumenata Porte o prihvatu crnogorskih izbjeglica i stavu Venecije prema turskom pohodu na Crnu Goru 1714. godine bio je potpuno proizvoljan ili izmišljen. Čak je navedeno da je poznati crnogorski vođa Đikan zapravo ruski časnik koji je došao u Crnu Goru 1711. godine. Tako je prihvrat crnogorskih izbjeglica bio formalni povod za tursko-mletački rat 1714. godine.¹⁴

Početak rata između Mletačke Republike i Osmanskog Carstva u Dalmaciji obilježila je zima. Stoga nije bilo većih akcija i borbi na mletačko-turskom ratištu u Dalmaciji sve do proljeća 1715. godine. Kada je rat započeo, Venecija je imala vrlo ograničene snage u Dalmaciji. Redovite mletačke trupe u Dalmaciji sastojale su se uglavnom od plaćenika, kako pješadije tako i konjice. Pored plaćeničke vojske koja nije predstavljala značajnu borbenu snagu, u Dalmaciji su postojale i domaće milicije, teritorijalne jedinice, panduri i Morlaci. Sve ove grupe bile su sastavljene od domaćih ljudi, a nije bilo velikih razlika među njima. Jedino su panduri imali redovitu plaću, dok su ostali bili plaćeni povremeno za vrijeme vojne službe. Za Mlečane, Morlaci su se isticali kao izvrsni borci. Imali su redovitu plaću kada su bili uključeni u pješačke i konjičke postrojbe. Mletačke vlasti su se trudile iskoristiti Morlake u ovom ratu bez plaćanja, slično kao što su to činile tijekom Kandijskog rata (1645. – 1669.) i Prvog morejskog rata (1684. – 1699.). S obzirom na upotrebu vlastitih podanika u borbi protiv Turaka, Venecija se u ovom ratu našla u lošijem položaju nego u prethodna dva rata.¹⁵

Na početku rata, u Dalmaciji je nedostajalo dovoljno ljudstva, oružja i streljiva. Iz jednog popisa generalnog providura Angela Ema iz ožujka 1715. godine može se vidjeti koliko je Dalmacija bila oskudna u osnovnom ratnom materijalu i ljudstvu. Prema tom popisu, za Dalmaciju i Boku Kotorsku bilo je potrebno 7200 vojnika, 6850 pušaka, isto toliko mačeva te značajna količina baruta, olova i topovskih kugli te ostale ratne opreme. Mletačka Republika je postupno uspjela nadoknaditi taj veliki nedostatak ljudstva i ratne opreme u Dalmaciji. U vremenu kada je Venecija bila najslabija, Turci su na dalmatinskom bojištu mirujuć pristupili.¹⁶

¹⁴ Stanojević, str. 12.

¹⁵ Stanojević, str. 13

¹⁶ *isto*.

5. Sinj i okolica u vrijeme Drugog morejskog rata

„Licem na Vodokršće¹⁷ godine 1715. bijaše na konaku kod fratara, u novom njihovom namastiru pod Kamičkom, dalmatinski vrhovni providur Angejo Emo. Tu dolazi ulak¹⁸ koji mu nosi crni glas da je veliki vezir Damad Ali – paša u Carigradu, dne 8 minulog prosinca naveistio rat Mletcima, zatvorivši u tamnicu poslanika Mema.“¹⁹

Tekst koji nam donosi sinjski redovnik fra Ivan Marković jasno nam kazuje kako je grad saznao za novi rat koji je trajao skoro mjesec dana. Autor iznosi kako je narod odmah osjetio kako će se velike bitke s Osmanskim Carstvom upravo odvijati u Dalmaciji. Pod providurom Jurjem Balbijem Cetinjani su odlučili pomoći braniti grad Sinj napadajući utvrđena mjesta koje su držali Turci, odnosno Gardun, Čačvinu i Prološku kulu još u siječnju. Za to se vrijeme providur Emo odlučio obnoviti Sinj boljim utvrđivanjem i obnovom kula. Strah su budili Turci koji su već bili pod Kupresom pod vodstvom Mehmeda – paše spremni na rat još od prethodne godine.²⁰

Sredinom srpnja, sva turska vojska okupila se na okupljanju blizu Livna. Paša je preselio svoje sjedište u područje ispod Prologa, odakle je poslao 2000 konjanika kao prednju stražu koja je imala zadatak osigurati prolaz prema Cetinskom Polju. Turski cilj bio je napasti Sinj. Rijeka Cetina nije predstavljala prepreku Turcima zbog niskog vodostaja, omogućavajući turskoj vojsci da pređe rijeku na svim mjestima.²¹

Na ljeto 1715. godine započinje pravi sukob na sinjskom području. Signalizacijom pucnja prangije sa Prologa 23. srpnja 1715. kršćanska straža javila je Sinju kako je osmanska vojska krenula iz Livna. Prepadnuti pred turskom četom seljaci su se razbježali no ohrabreni stanovnici mjesta Otok sa župnikom fra Stjepanom Vučemilom ostali su čekati vojsku gotovo spremni za borbu posadivši kolce te zemljane nasipe uokolo naselja. U Sinju su se pak stanovnici zatvorili u utvrđeni grad s franjevcem Pavlom Vučkovićem s još šest fratara dok su

¹⁷ *Vodokršće* ili *Bogojavljanje* u katoličkoj se crkvi slavi 6. siječnja. Bogojavljenje. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 18.7.2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=8392>

¹⁸ ūlāk – reg. zast. glasnik, glasonoša, teklič, pošta. Pristupljeno 18.7.2023. <https://jezikoslovac.com/word/k302>

¹⁹ Marković, Ivan. Sinj i njegovo slavlje: god. 1887., spomen – knjiga sa 11 slika: reprint. Franjevački samostan Sinj: Matica hrvatska – ogranak Sinj 1998. ur. Josip Ante Soldo. str. 33

²⁰ *isto.*

²¹ Stanojević, str. 16.

ostali redovnici pobjegli u sigurni Split. O opasnosti ovog vremena govori i činjenica kako od 20. srpnja do 25. kolovoza 1715. godine nitko nije upisan u župne knjige.²²

U sinjsku je tvrđavu pod providurom Jurjem Balbijem bilo smješteno svega 700 vojnika s naglaskom da brojka ubraja profesionalnu mletačku vojsku kao i krajišnike koji su željeli braniti grad. Mletačka je vojska osigurala je sinjsku tvrđavu i sa manjom tvrđavom Kamičak na podnožju prirodne padine²³ te je opasana zvjezdastim bastionima. Sagrađena je 1712. godine po planu Ignacija Macanovića i Jakova Cincidele.²⁴

Marković donosi podatke kako su već 24. srpnja 1715. godine čete turske konjice zaposjele sinjsko polje. U narednim danima su pljačkali okolna mjesta kako bi nahranili vojsku a pri tome bi vršili izvidnice pod obroncima Sinja. Tri dana nakon što je osmanska vojska stigla u sinjsko polje osvojila je naselje Otok gdje su stradali svi muški stanovnici naselja dok su žene i djeca odvedeni u roblje. Fra Ivan Marković također donosi podatak kako su tatarski konjanici bili priključeni osmanskim četama. Upravo su one ključne za pohod na Vrliku i Drniš. Naime, 31. srpnja 1715. godine sa sinjskih zidina bila je vidljiva samo manja skupina tatarski konjanika koja je odvlačila pažnju Mlečanima u Sinju dok je veći dio poslan na sjeverozapad Sinja. U tom je pohodu pala Vrlika gdje su turske čete smaknule stanovnike dok im pohod na Drniš nije bio tako uspješan. U tom je pohodu ubijeno 600 turskih vojnika a za kaznu stanovnicima osmanske su čete zapalile svo drniško polje i drnišku krajinu.²⁵ Vrlika je bila slabo utvrđena i nije mogla izdržati napade ni lake artiljerije. Osim toga, tvrđava je bila loše opskrbljena, pa je posada za samo dva ili tri dana opsade ostala bez hrane i vode. Turci su prvo opkolili tvrđavu i zatvorili posadu unutar nje, a potom su otvorili vatru s dva topa i jednim teškim bacačem. Nakon nekoliko sati bombardiranja, veći dio mletačke posade je poginuo, dok se preostali dio predao uz uvjet da mogu sigurno napustiti utvrdu i ponijeti sa sobom svoj prtljagu. Međutim, kada su Turci ušli u tvrđavu iz osвете su ubili četiri vojnika, dok je preostali dio posade slobodno napustio utvrdu. U isto vrijeme kada su Turci napadali Drniš i Vrliku, jedan turski odred je napao kulu Čačvinu, koju su branili Poljičani. Poljičani su napustili kulu čim su saznali da će ih Turci napasti.²⁶

²² Marković, str. 34.

²³ isto.

²⁴ Tvrđava Kamičak. Pristupljeno 18.7.2023. <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-4797>

²⁵ Marković, str. 35. – 36.

²⁶ Stanojević, str. 17.

5.1. Bitka za Sinj 1715. godine

Kao što je prije spomenuto, iz dnevnika providura Jurja Balbija saznajemo kako se na dan 23. srpnja 1715. godine izdala naredba pucnja kako bi se upozorilo na Turke koji dolaze s planine Prolog, odnosno sa sjeveroistoka Sinja. Osmanska se vojska rasprostrla po mjestima podno grada uz samu rijeku Cetinu te je već prvoga dana Turske prisutnosti na tome području došlo do sukoba. Dočekalo ih je oko dvadeset ljudi, među kojima su bili vitez don Ivan Filipović, serdari Vučković i Tomašević, harambaša Matija Žanko, Frane Šurić, Ilija Tomašević, Grgo Anušić i drugi. Oni su hrabro dočekali neprijatelje te su se odlučno suprotstavljali kako bi zaštitili manje izložene kuće u polju. Petorica branitelja iz Sinja izgubili su život, a jedan je ranjen, dok je s turske strane jedan Turčin poginuo, a petorica su ranjena.²⁷

Ujutro 6. kolovoza, kliški Alajbeg, Mehmet-beg Alipašić i drugi turski predstavnici stigli su u blizinu velike crkve te su pozvali Mlečane na razgovor. U ime providura Jurja Balbija poslan je vitez don Ivana Filipovića da čuje što žele reći. Predali su mu tri otvorena lista - dva su bila pisana na turskom jeziku, a jedan naslovljen na ime Balbijevo i napisan talijanskim jezikom, što je bio rukopis fratra Galuzzija, koji je pobjegao u Tursku prije početka ovog rata. Nakon što je providur Balbi pročitao pisma, shvatio je da ga paša pokušava nagovoriti da preda tvrđavu. Nudio mu je da s Talijanima, obitelji, oružjem i prtljagom slobodno napusti tvrđavu, no prijetio je i teškim posljedicama ako ne pristane. Balbi se pretvarao da nikada nije primio ta pisma i odgovorio je preko spomenutog don Ivana da mu je zabranjeno primanje bilo kakvih pisama neprijatelja te da je dužan braniti ovu tvrđavu do posljednje kapi krvi. Iste te noći providur Balbi je naredio da se spali sve preostalo žito na polju kako bih neprijatelju onemogućio dulje zadržavanje u ovim krajevima.²⁸ Također je dana naređeno da se zapusti prije spomenuta tvrđava Kamičak podno Sinja jer ga je bilo nemoguće obraniti te su vojnici premješteni u sinjsku tvrđavu. Turska je vojska zatvorila svaki pristup gradu te su uvečer krenuli sa kopanjem opkopa uokolo grada no u tome ih je sprječavala otvorena vatra upućena od strane mletačke vojske. Već ujutro 8. kolovoza 1715. sinjsko naselje koje se smjestio ispod tvrđave bilo je napadnuto te zapaljeno. Među kućama stradale su i dvije crkve – Gospina i svetog Frane.²⁹ Jedanaestog kolovoza, Turci su počeli snažno udarati po zidinama tvrđave i uspjeli su na spojnem bedemu u blizini kule napraviti širok proboj. Međutim, sljedeće noći

²⁷ Rimac, Dukić, str. 18. – 20.

²⁸ Rimac, Dukić, str. 30. – 32.

²⁹ Marković, str. 38. – 40.

izdana je naredbu da se proboj popuni i ojača. Upotrijebljene su grede, pleteno šiblje, kamenje i zemlju kako bi se ispunio razrušeni dio zidina da se održi obrana tvrđave. Dana četrnaestoga kolovoza, prije svitanja, Tursko pješastvo i konjaništvo su se izdvojili iz tabora i opkolili čitavu utvrdu. Potom su u zoru izvršili odlučujući juriš koji je trajao puna tri sata. Unatoč njihovim naporima, obrana tvrđave je bila iznimno snažna i hrabra, što je dovelo do toga da je velika neprijateljska vojska naglo pobjegla pred hrabrošću malobrojne posade kako je naziva Balbi.³⁰

Fra Ivan Marković donosi nekoliko izvora koji bi objasnili razlog osmanskog povlačenja. Prvi izvor ostao je najviše zapamćen u Sinju i njegovoj krajini a riječ je o tome kako se u noći sa 14. na 15. kolovoza na zidinama grada ukazala Gospa, odnosno Zaštitnica grada koju su vojnici pod žestokim jurišom osmanske vojske molili u pomoć. Drugi pak izvor donosi podatke o tome kako su dio osmanske vojske činili Arnauti³¹ koji su se pobunili zbog toga što su sami poslani u juriš dok s druge strane janjičari nisu. Prema trećem se izvoru smatra kako je razlog za bijeg bio taj što je general Angelo Emo napravio ratnu varku. On je sakupio oko 250 konjanika i ponešto pješaka krajišnika pod zapovjedništvom pukovnika Detricoa te uplašio osmanske trupe tako što je s brda od strane Dicma poslano nekoliko hitaca koji su obasjali nebo kao znak da velika vojska dolazi u pomoć. Također je poznat i izvor kako je osim pobune Arnauta tursku vojsku morila i srdobolja koja je jedan od mogućih razloga za prekid juriša na Sinj.³²

Slika 2 Bitka pod Sinjem, nepoznati autor

³⁰ Rimac, Dukić, str. 32. – 40.

³¹ pripadnik albanskog naroda. Arnaut. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 23. 7. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=3930>

³²Marković, str. 40.

5.2. Sinj 1716. godine i Sinjska alka

Već godinu dana nakon žestoke bitke za Sinj, 19. srpnja 1716. godine oko 5000 Turaka provalilo je u sinjsku krajinu no to nije bila redovna sultanova vojska nego zasebna četa. Mlečani su o njihovu dolasku bili prethodno obavješteni zbog čega su se stigli pripremiti za napad. Po dolasku pod grad Turci su uvidjeli kako nemaju šansu za napad te su poubijali stoku koju su našli u sinjskome polju nakon čega su se vratili u obližnje Livno.³³

Sinjani su odlučili proslaviti pobjedu nad Turcima 1715. godine zbog čega su ustanovili vitešku igru u kojoj bi muškarci trčeci na konju u punom jurišu kopljem gađali željezni kolut koji nazivaju „*halke*“. Trčanje halke započelo je 1717. godine ma dan Velike Gospe 15. kolovoza čime je odmah svetkovina u gradu postala crkveno – narodna svečanost.³⁴

6. Imotski i imotska krajina u Drugom morejskom ratu

Tijekom Kandijskog rata (1645.-1669.), imotska krajina je pretrpjela velike razaranja zbog čestih napada novih venecijanskih podanika smještenih s obje strane planine Biokovo. Stanovnici nekoliko osmanskih nahija prešli su na venecijansku stranu i pridružili se izbjegličkoj populaciji koja je pobjegla iz susjednih područja. Venecijanci su imali slabo kontrolu nad tim područjem te su se oslanjali na organizirane stanovnike za obranu. To je dovelo do stalnih osmanskih protunapada, uključujući pljačkanje i uništavanje, što je često izlagalo stanovnike ovog područja velikim patnjama. Stanovnici su se našli između hajduka s Biokova i Osmanlija iz Hercegovine, što je stvaralo nezavidnu situaciju i narušavalo stabilnost i sigurnost tog područja.³⁵

Početak prvog rata za Moreju (1684.-1699.) donio je nastavak krvoprolića i sukoba na području Imotskog. Venecijanske vlasti prepoznale su strateški značaj utvrde Zadvarje i odmah su je osvojile 1684. Ova utvrda je postala važna promatračnica Venecijanaca prema sandžaku Hercegovine te je pružala utočište izbjeglicama iz obližnjih nahija kao što su Čačvina, Buško Blato, Duvno, Rog, Posušje, Rakitno, Tribistovo, Imotski, Gorska Župa i druga područja. Zadvarje je imalo ključnu ulogu u nadzoru nad okolnim područjima i služilo je kao sigurno

³³ Marković, str. 42.

³⁴ *isto.*

³⁵ Rimac, str. 5.

utočište za ljude koji su pobjegli od sukoba i opustošenja. S osvajanjem ove utvrde, Venecijanci su povećali svoju prisutnost i kontrolu na tom području, ali ratna situacija i dalje je donosila nesigurnost i patnje lokalnom stanovništvu. Prvi morejski rat ostavio je tragičan trag na cijelom području, uključujući i Imotskom.³⁶

U početku Drugog Morejskog rata (1714. - 1718.), područje koje je prema dogovoru Linea Grimani vraćeno Osmanlijama, odmah se pobunilo protiv njih i pridružilo se Venecijanskoj strani. To se odnosi na područje oko utvrda Plavno, Strmica, Glavaš i Čačvina. Istovremeno, područje okolice Imotskog je barem formalno ponovno stavljeno pod venecijansku kontrolu i vlast. To se potvrđuje imenovanjem nekoliko serdara i harambaša za područje buduće Imotske krajine, te dodjelom zemljišta koje su venecijanske vlasti obavile u siječnju i veljači 1715. godine.³⁷ Kapetan Ivan Franceschi iz Omiša dobio je zadatak upravljanja lokalnim stanovništvom, a njegova je uloga bila iskoristiti koristi koje su novi podanici donijeli kako bi oslabio položaj utvrde Imotski.³⁸

6.1. Bitka za Imotski 1717. godine

Nekoliko povoljnih okolnosti utjecalo je na odluku *provveditore generale* Alvise Moceniga III da krene u osvajanje Imotskog. Habsburška Monarhija je započela rat protiv Osmanlija, što je bilo povoljno za venecijansku stranu. Habsburški pritisak sa sjevera privukao je glavne osmanske snage na to područje bojišta. Nakon bitke kod Petrovaradina i neuspješnog osmanskog opsada Korčule ljeta 1716., Osmanlije su morali odustati od inicijative na svim bojištima. Iako venecijanske vlasti nisu postigle značajno napredovanje u Dalmaciji te godine zbog potrebe slanja pojačanja na Korčulu, zatišje na tom bojištu iskoristili su za liječenje rana koje je Provincija pretrpjela prethodne godine. U 1717. godini, redovita zamjena guvernera (*provveditore generale*) za provincije Dalmaciju i Albaniju bila je još jedan faktor koji je poticao Moceniga na osvajanje Imotskog. Tada su održani novi izbori. Angelo Emo, koji je zaslužno služio, preuzeo je dužnost guvernera Padove, a Alvise Mocenigo III je došao na njegovo mjesto. To je bilo njegovo drugo razdoblje kao guvernera Dalmacije i Albanije (1695.-1702. i 1717.-1721.). Austrijski napad na Beograd ljeta 1717. pružio je izvrsnu priliku za tako iskusnog guvernera da djeluje na svom dijelu bojišta. Svi špijunski i obavještajni izvještaji koje

³⁶ Rimac, str. 5. – 6.

³⁷ Rimac, str. 9.

³⁸ Rimac, str. 10.

je primio iz osmanskih unutrašnjosti govorili su o slaboj obrani protiv venecijanskih snaga u Dalmaciji i Albaniji, što je rezultat raspoređivanja svih njihovih raspoloživih vojnih snaga na bojištima na Savi i Dunavu. Osim toga, osmanske posade na južnom bojištu bile su snažno demoralizirane zbog loše opskrbe, nedostatka pojačanja i osjećaja izolacije. S druge strane, prilično velike venecijanske snage okupile su se u Dalmaciji i Albaniji, uglavnom zahvaljujući priljevu plaćenika iz švicarske konfederacije, Svetog Rimskog Carstva i Vojvodstva Parme.³⁹ Također je bila i općepoznata želja osmanskih podanika s područja sjeverozapadno i jugozapadno od Mostara da prihvate venecijansku vlast i nasele se u blizini Imotskog.⁴⁰

Četvrtog srpnja 1717., spomenuti guverner Alvise Mocenigo III izvijestio je vodstvo venecijanske države pismom koje je primio nakon što je stupio na dužnost u Dalmaciji i Albaniji. U tom pismu, vođe stanovništva nahija Mostarsko Blato i Goranci u sandžaku Bosna, koji su raspolagali s 1000 muškaraca sposobnih za oružje, izrazili su želju da se podlože Republici Veneciji. Mocenigo je pokušao održati njihov interes za tu opciju, no suočio se s izazovom smještaja tolikog broja ljudi na venecijanskom teritoriju s ograničenim resursima. Također je postojala opasnost od osmanske protuakcije. Stoga je Mocenigo odlučio pričekati povoljne okolnosti i pravu priliku za njihovu realizaciju, u skladu s venecijanskom strategijom. Nastavio je pratiti namjere neprijatelja slanjem izviđača i špijuna kako bi prikupio potvrđene informacije. Bilo je jasno da su osmanske granice bile u očajnom stanju jer su najbolje snage bile usmjerene na obranu ključnih sjevernih granica, što je značajno oslabilo lokalne posade. Iako je paša Bosne smijenjen i imenovan je Mehmed Numan-paša Ćuprilić kao novi guverner, Mocenigo je saznao da novi guverner nije donio dodatne vojne jedinice niti novčana sredstva potrebna za okupljanje vojske na terenu.⁴¹

Mocenigov plan uključivao je slanje vojnog odreda prema nahijama Goranci i Mostarsko Blato kako bi osigurao prelazak lokalnog katoličkog stanovništva pod vlast Mletačke Republike. Nakon uspješnog izvođenja ovog poduhvata, glavnina vojske bi krenula prema Imotskom, pridružujući se snagama iz spomenutog odreda, zajedno s izbjeglim stanovništvom. Mletačke snage su se pripremile i okupile teritorijalne snage iz raznih područja Morlačkog granicnog područja, uključujući trupe iz Zadra, Šibenika, Knina, Drniša, Sinja, Splita, Trogira,

³⁹ Rimac, str. 15.

⁴⁰ Rimac, str. 16.

⁴¹ *isto*.

Poljica, Zadvarja itd., te pratili odred konjice pod vodstvom pukovnika Spignarolija i grofa Possidarije, koji je brojao 400-500 hrvatskih konjanika i draguna.⁴²

Cilj je bio osvojiti nahije Goranci i Mostarsko Blato, i Mocenigove snage su uspješno postavile lokalno stanovništvo pod vlast Mletačke Republike nakon što su spalili sela i pružili podršku pri prijelazu obitelji iz tih područja. No, usred tog napredovanja, mletačka vojska je bila napadnuta od strane konjice iz Mostara. Pukovnici Spignaroli i grof Possidaria su hrabro odbili napad i uspješno se suprotstavili napadačima. Zatim su se suočili s osmanskim snagama na brdu, no mletačke snage su se odlično obranile i izvele protunapad, prisilivši osmanske trupe na bijeg. U tom sukobu su nanijeli neprijatelju velike gubitke, dok su zarobili dvojicu uglednih Turaka, nositelja zastave i kapetana, te dvoje neprijateljskih zastava. Nakon uspjeha na bojnopolju, mletačke snage su odlučile napasti sam grad Mostar, spalivši napuštena predgrađa, poljske utvrde i stambene objekte. Ova operacija je osnažila mletačke granice s više od 200 obitelji koje su se pridružile Mletačkoj Republici, oslabila osmanske snage, pljačkala i uništavala njihove zalihe te ostavila velik broj rasutih životinja na poljima i u šumama. Cjelokupni poduhvat izveden je ispred neprijateljskih utvrđenih gradova Mostar, Ljubuški, Imotski i Duvno, a Mletačka Republika nije bila izložena neprijateljskim napadima nakon spomenute bitke. Izvještaj također spominje značaj prvog sukoba blizu Livna početkom lipnja pod zapovjedništvom pukovnika Giovanni Massa, što je pridonijelo uspjehu ovog vojnog poduhvata.⁴³

Generalni providur Mocenigo je izrazio pohvale prema ponašanju Morlaka, njihovoj iznimnoj snazi i prirodnoj odlučnosti, te je sugerirao da se njihove sposobnosti mogu koristiti u bilo kojoj prilici. Također je istaknuo izvrsno ponašanje hrvatske konjice i draguna, pohvaljujući njihovu disciplinu i hrabrost njihovih časnika. Bio je ispunjen oduševljenjem težnjom da iskoristi takvu povoljnu priliku za osvajanje Imotskog, što bi omogućilo velikom broju stanovništva da prihvati mletačku vlast. Osim toga, plodna dolina Imotskog, koja je bila pod mletačkom kontrolom, obećavala je značajan porast prihoda za državu, uz osiguranje dobrobiti tog područja. U tom trenutku, Mocenigo je boravio s vojskom u kampu u Trilju i zajedno s vojskom je napredovao prema Radobilji, s ciljem osvajanja Imotskog. Prethodno je poslao topništvo s pratnjom prema Zadvarju preko Omiša kako bi pripremili teren za napredovanje prema cilju.⁴⁴

⁴² Rimac, str. 19.

⁴³ Rimac, str. 20.

⁴⁴ *isto*.

U međuvremenu, Mocenigo je dobio odobrenje Senata za napad na Imotski, te je, kao što je već spomenuto, krenuo iz Trilja prema Radobilji. Ondje mu se pridružio topnički konvoj koji je poslao prema Zadvarju preko Omiša. Potom je 23. srpnja 1717. krenuo prema Imotskom, pazeći da trupe koračaju u urednom redu. Stigao je u Imotsku dolinu 25. srpnja 1717. navečer nakon iscrpljujućeg putovanja, te se pridružio mobiliziranim Morlačkim teritorijalnim obrambenim jedinicama i konjici pod zapovjedništvom general-majora baruna Sparrea (koji je bio poslan s vojnicima unaprijed drugim putem). Guverner Zuanne Franceschi već je, u skladu s danom zapovijedi, zauzeo neobranjeni grad, prisiljavajući garnizon da se povuče u tvrđavu. Mocenigo nije propustio priliku i odmah je postrojio svoju vojsku u borbenom redu za bitku, pozivajući garnizon da se preda u skladu s ratnim običajima tog vremena. No, zapovjednik tvrđave je to odbio, opravdavajući da nije mogao učiniti tako jer su stigli pojačanja koja su odlučila braniti se. Mocenigo je pretpostavio da je odlučnost za otpor potaknuta pojačanjima u posljednjem trenutku i očekivanom pomoći iz susjednih gradova, posebno iz smjera Duvna. Naravno, sama tvrđava je ulijevala povjerenje u branitelje zbog svoje lako obranjive i gotovo nepobjedive prirodne pozicije. Pristup tvrđavi bio je moguć samo s juga, što je bilo dobro zaštićeno jakim vanjskim zidom (tzv. *faussebraye*). Približavanje vojske korištenjem rovova ili kopanje tunela ispod takvog zida bilo je vrlo opasno. Postavljanje topničkih baterija također je bilo teško zbog pozicije tvrđave na stijeni, okružene sa svih strana kršem i prirodnim preprekama. Mocenigo je smatrao da je obrambeni položaj Imotskog izuzetno jak i da pruža malo prilika za primjenu vojnog umijeća i taktike.⁴⁵

Pravi početak opsadnog napada na tvrđavu dogodio se 27. srpnja kada su topničke baterije postavljene oko nje pod okriljem noći i pripremljene za napad. Baterije su bile pod nadzorom osoblja brigadira Domenica Morea, koji je postavio svoju artiljeriju na način da je mogla učinkovito bombardirati tvrđavu.⁴⁶ Pješaštvo je također doprinijelo paljbi svojim musketama, pucajući iz kuća i kula koje su okruživale tvrđavu Imotskog. Osmanski branitelji hrabro su uzvratili vatru, ne obazirući se na razaranje koje je nastalo zbog djelovanja mletačke artiljerije. Čak i nakon što su dvaput pogodili skladišta streljiva, ostali su postojani i neustrašivi, hrabro pucajući na Morlake i vojnike koji su uspjeli zauzeti prvi bedem tvrđave. Prvi su Morlaci uspjeli popeti se preko zidova prvog bedema, pomažući jedan drugome. Za svoje hrabre pothvate, Ante Vrdoljak i Ivan Šimić iz Cetine (područje Sinja) bili su nagrađeni mjesečnom plaćom od dvije dukata. Prvi je uspio istaknuti zastavu sv. Marka na zidinama prvog bedema, dok je drugi, kako

⁴⁵ Rimac, str. 29.

⁴⁶ *isto*.

se čini, bio prvi koji se popeo preko zida prvog bedema. Izbijanje vatre nastupilo je kada su branitelji bacili bombu koja je zapalila baliranu slamu ispod zidova, a kako se požar širio i zahvatio druge predmete dok su Morlaci samoinicijativno iskoristili konfuziju i dim da bi se uspjeli preko zidova. S obzirom na to da su branitelji bili zauzeti gašenjem požara, Morlacima je pošlo za rukom otvoriti kapiju iznutra i dovesti unutra 300 redovnih vojnika. Zajedno su uspostavili kontrolu nad prvom obrambenom linijom, ubili osmanskog časnika, zauzeli osmansku zastavu i druge predmete.⁴⁷

Nakon što je vojska uspješno osvojila prvi bedem, Mocenigo je bio uvjeren da je ovaj prvi uspjeh obeshrabrio neprijatelja, pa je ponovno pozvao branitelje da se predaju. No, njihovo odbijanje natjeralo ga je da počne pripreme za probijanje drugog bedema kako bi slomio osmansku obranu. U isto vrijeme, dobio je vijesti o planiranoj protunapadu iz smjera Duvna, s ciljem napada na dvije strane - na njegov logor i topničke baterije koje su bombardirale Imotski. Kako bi spriječio okupljanje neprijateljske vojske koja bi mogla pomoći u obrani Imotskog, prije kampanje poslao je pomoćne odrede da napadnu neprijateljske snage na sekundarnim frontovima. Također je naredio druge providure da preuzmu obranu drugih područja kako bi se neprijateljevo okupljanje ometalo. Mocenigo je u svojim izvještajima izrazio zadovoljstvo što vidi hrabre i vjerne vojnike te Morlake koji žude za prilikom da se suoče s neprijateljem na bojnopolju. Sve u svemu, njegovi planovi su se pokazali uspješnima, te je nakon osvajanja Imotskog učvrstio vlast Venecije nad Imotskom dolinom i okolnim područjima.⁴⁸

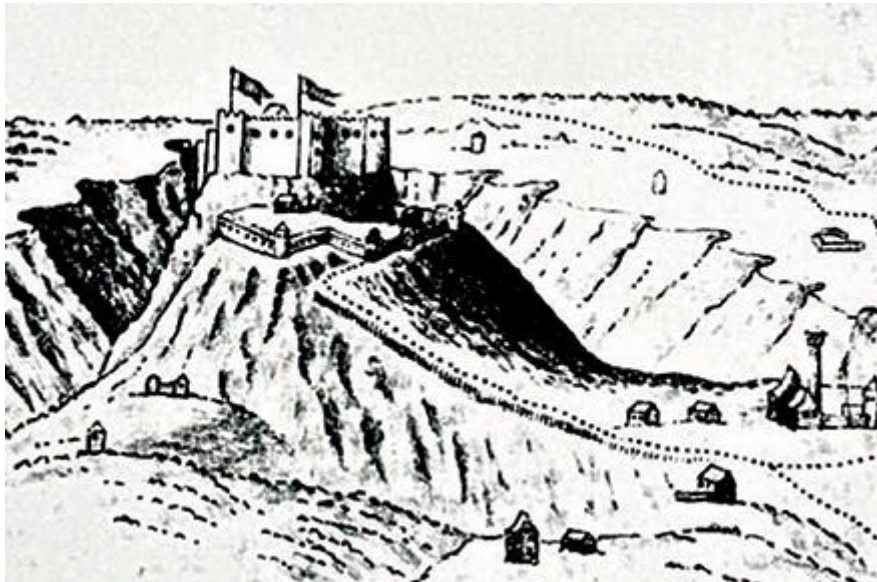
Na početku, branitelji su uspješno spriječili iskopavanje tunela za miniranje, a potkopavanje je postalo kompliciranije nakon što je otkriveno da bedem ima dva paralelna zida ispunjena zemljom. No, nakon gubitka dva dana i dvije noći, stvari su krenule uz napore inženjera Giovannija Battiste Camozzinija. Bilo je gubitaka (27 ubijenih) i postojala je velika opasnost da svi budu pokopani pod ruševinama tvrđave, što je natjeralo branitelje da pregovaraju o predaji 31. srpnja 1717. Sami mletački zapovjednici bili su oprezni u vezi miniranja tvrđave i završnog napada, jer je postojala opasnost da mina neuspješno eksplodira ili da se neustrašivi branitelji suoče s određenom smrću i pruže još odlučniji otpor do smrti. Obnova uništene tvrđave bi bila skupa. Zapovjednici tvrđave primljeni su u glavnom logoru u šatoru provveditore generale, gdje su iznijeli svoje uvjete predaje. Tražili su dopuštenje da odu sa svojim oružjem i da ponesu što više stvari moguće, te da ih prate do Mostara ili Ljubuškog. Vijeće je prihvatilo prijedlog i tako se izbjegli nepotrebni gubici u napadu i uništenje tvrđave, što je bilo ključno za

⁴⁷ Rimac, str. 30.

⁴⁸ Rimac, str. 31.

jačanje mletačke vlasti nad Imotskom dolinom. Nakon što su branitelji prihvatili uvjete predaje, Mocenigo je inzistirao na predaji njihovih zastava kao gesti poštovanja pobjedničke strane, kao i streljiva i opskrbe. Imotska dolina bila je zaštićena osvojenom tvrđavom koja je osiguravala prilaze Sinju, Omišu, Zadvarju, Makarskoj i Vrgorcu, ali istovremeno je otvarala put prema Duvnu, Ljubuškom, Počitelju i Mostaru. Mocenigo je pažljivo birao riječi dok je opisivao Imotsku dolinu, istaknuvši njezinu plodnost, obilje vodotoka i dostupnost pašnjaka i šuma.⁴⁹

Na svečan način, Mocenigo je postavio zastave sv. Marka na zidove osvojene tvrđave pred poraženim neprijateljima. Predaja se dogodila 1. kolovoza 1717., a izvještaji provveditora generale Alvisea Moceniga III i provveditora straordinaria Zorzi Balbija poslani su istog dana u Veneciju.⁵⁰

Slika 3 Imotski - Topana, 18. stoljeće

Iako su se geografske granice Imotske krajine mijenjale tijekom vremena, popis stanovništva iz 1701. godine pruža informacije o kadiluku Imotski. Tadašnji kadiluk obuhvaćao je nahije Imota, Čačvina, Cista, Gorsku Župu (Zagvozd), Vrgorac, Buško Blato, Roško Polje, Posušje i Tribistovo. Nakon mirnog ugovora iz Požarevca 1718. godine, granice Imotske krajine definirane su prema tom dogovoru. Mletačka Republika kontrolirala je cijelo područje kadiluka Imotski, no tijekom Drugog morejskog rata (1714. - 1718.), granice su se promijenile

⁴⁹ Rimac, str. 32.

⁵⁰ *isto*.

i veliki dio tog područja vraćen je Osmanskim Osmanlijama. Preostali dio kadiluka Imotski, koji se prostirao na jugozapad od granice, postao je poznat kao Imotska krajina. Točne granice Imotske krajine određivane su prema administrativnoj organizaciji područja (Territorio di Imoschi), koju je nadzirao mletački administrator Imotskog (Provveditore di Imoschi).⁵¹

7. Gabela ili Čitluk na Neretvi

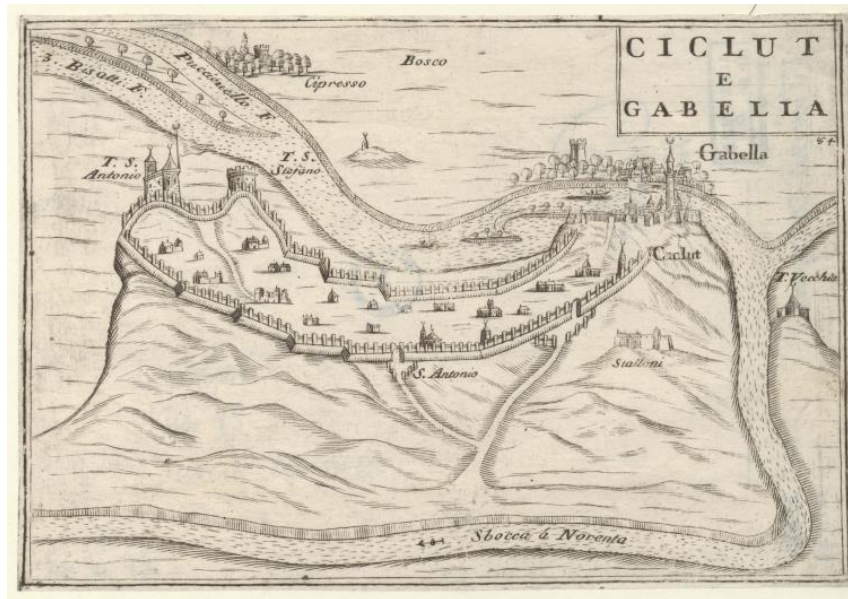
U ožujku 1716. godine, Mletačka Republika je bila prisiljena uništiti utvrdu Čitluk koja se nalazila na rijeci Neretvi (današnje selo Gabela u Bosni i Hercegovini). Venecijanska posada u Čitluku pretrpjela je velike gubitke zbog malarije, koja je odnijela stotine vojnika, ugrozila njihovo zdravlje i onemogućila obavljanje njihovih dužnosti. Gubici u Čitluku nadmašili su sve ostale gubitke venecijanske vojske u Dalmaciji i Albaniji, s više od 800 zaraženih vojnika, od kojih je gotovo polovica umrla.⁵²

Odluka o napuštanju Čitluka imala je dugoročne posljedice za venecijansku vlast u Dalmaciji, jer su time odustali od svojih planova za osvajanje Hercegovine. Ranije, tijekom 1690-ih, neki dužnosnici poput Daniela Dolfini i Alvisea Moceniga često su se nazivali general-guvernerima Dalmacije, Albanije i Hercegovine. Utvrda Čitluk je imala značajan ekonomski i trgovinski potencijal u planovima Venecijanske Republike, posebno u konkurenciji s Dubrovnikom u trgovini s Osmanskim Carstvom. Nakon osvajanja Čitluka, Venecija je pokušala preusmjeriti trgovinu iz sandžaka Hercegovine, osim već osvojenog Herceg-Novog, prema ovoj novoj utvrdi i trgovinskom središtu. No, nakon gubitka Čitluka, postalo je važno preusmjeriti dio te trgovine na druge venecijanske luke, a posebno je stratejski značaj dobio trgovački put između Splita i Mostara. Imotski je postao važan jer bi njegovo osvajanje barem djelomično nadoknadilo gubitak Čitluka i omogućilo bolju kontrolu trgovinskih ruta u tom području.⁵³

⁵¹ Rimac, str. 8.

⁵² Rimac, str. 14.

⁵³ *isto*.

Slika 4 Zemljovid Gabele oko 1700. godine

8. Problem Ulcinjskih gusara za vrijeme mletačko – turskih sukoba

Ulcinj, gradić na današnjem crnogorskom primorju, nije se po izgledu razlikovao od drugih turskih naselja na Balkanu. Međutim, postao je poznat po svojim gusarima koji su krstarili i pljačkali duž cijelog Mediterana, od Afrike do Istre i duž Jadranske obale. Bilo u miru ili u ratu, ovi gusari su predstavljali prijetnju za kršćanske pomorce i stanovništvo na primorju Jadrana, a ponekad su čak napadali i turske brodove.⁵⁴

Prije početka rata između Mletačke Republike i Osmanskog Carstva, ulcinjski gusari su aktivno gusarili Jadranom, napadajući posebno talijansku obalu. Venecija je već ranije pokušavala suzbiti njihove aktivnosti radi sigurnosti plovidbe, a borbu protiv ovih gusara povjeravala je kapetanu Jadrana i drugim pomorskim zapovjednicima. Gusari iz Ulcinja bili su uglavnom muslimani albanskog porijekla iz nižih društvenih slojeva. Njih su organizirali i financirali vlasnici gusarskih brodova, poznati kao *rajsovi*. Osim privatnih brodova, postojali su i državni gusarski brodovi koje je izgradio i održavao sultan. Ukupno je bilo dvadeset do četrdeset državnih i privatnih gusarskih brodova u Ulcinju a djelovali u manjim pomorskim grupama i izvodili brze i iznenadne napade u nekoliko smjerova.⁵⁵

⁵⁴ Stanojević, str. 31.

⁵⁵ isto.

Tijekom mira, gusari iz Ulcinja su se bavili trgovinom zimi, a ljeti bi se posvetili gusarenju. Kao trgovci, upoznavali bi različita mjesta koja bi zatim napadali kao gusari. Iako Porta (Osmanska vlada) nije službeno odobravala izlazak gusara iz Ulcinja tijekom mira, nije ni poduzimala ništa kako bi ih spriječila u njihovim aktivnostima. Nekoliko godina prije početka mletačko-turskog rata, aktivnost ulcinjskih gusara bila je intenzivna.⁵⁶

Nakon perioda mirovanja, ulcinjski gusari su ponovno aktivirani tijekom rata 1714. godine. Osmanska vlada je odobrila Ulcinjanima da se ponovno bave gusarenjem, što je bilo pročitano javno na skupu u Ulcinju te je ovaj događaj proslavljen pucnjem iz pušaka. Ovakvo sultanovo odobrenje dodatno je potaknulo Ulcinjane na intenziviranje njihovih pljačkaških akcija.⁵⁷

Kada Osmansko Carstvo proglasila rat Mlečanima oni su pojačala obranu Jadrana. Na početku 1715. godine, Batista Vitturi je postavljen za kapetana Jadrana. Na svim otocima su postavljene straže kako bi otkrile eventualne gusarske brodove. Unatoč svim pojačanjima Mletačke Republike u Jadranu, ulcinjski gusari nisu prestali s napadima na dalmatinske otoke i kopno.⁵⁸

Kontinuirani i opasni napadi ulcinjskih gusara na dalmatinske otoke i kopno potaknuli su kapetana Jadrana da predloži Mletačkoj Republici izravan napad na Ulcinj. Njegov plan uključivao je simultani napad na grad, predgrađe, okolicu i sjever na rijeci Bojani, te zatvaranje ušća Bojane kako bi se onemogućilo gusarima da pobjegnu. Kapetan Jadrana vjerovao je da bi taj plan bio izvediv s manjim snagama od onih koje su već bile prisutne u Jadranu. Međutim, ovaj prijedlog nije bio prihvaćen u Veneciji, te su Mlečani tijekom cijelog ljeta bezuspješno lovili gusare po Jadranu. Mletačke pomorske snage rijetko su uspijevale uhvatiti ili potopiti gusarske brodove. Godina 1716. donijela je još veću aktivnost ulcinjskih gusara. Njihovi napadi postajali su sve hrabriji, dopirući čak do obala Istre. Da bi se obranili od tih napada, Istrani su poslali molbu senatu u Veneciji, nudeći svoje ljude kao posadu za tri velike naoružane galeote pod uvjetom da budu plaćeni kao vojnici ili mornari u mletačkoj službi. Mlečani su imali dovoljno ljudstva, ali oskudijevali su u galijama, pa prijedlog Istrana nije imao značajan utjecaj u Veneciji.⁵⁹

⁵⁶ Stanojević, str. 31.

⁵⁷ Stanojević, str. 32.

⁵⁸ *isto.*

⁵⁹ Stanojević, str. 33.

Kada su započeli mirovni pregovori u Požarevcu, Mlečani su pokušali osvojiti Ulcinj kako bi stavili kraj nevoljama koje su im zadavali ulcinjski gusari. S obzirom na česte napade Ulcinjana na sjeverna otočja u Jadranu, generalni providur Dalmacije imenovao je časnika zaduženog za obranu tih otoka što je odobrio i venecijanski Senat, smatrajući to korisnim. Na samim mirovnim pregovorima u Požarevcu, Mlečani su snažno naglašavali svoje zahtjeve za teritorijalnim proširenjem u Albaniji. Mletački predstavnik Karlo Rucini susreo se s turskim punomoćnikom i zatražio da Venecija, kao dio mirovnog sporazuma, dobije teritorijalno proširenje na crnogorskom primorju i u Albaniji. Rucini je pretendirao da Mletačka Republika dobije cijelo crnogorsko primorje i albansko primorje sve do Valone s unutrašnjim dijelom do Skadarskog jezera s gradom Skadarom. Posebno je naglašavao da Ulcinj mora pripasti Veneciji jer, prema njegovom mišljenju "bez predaje Ulcinja, nije moguć trajan mir."⁶⁰

9. Požarevački mir 1718. godine

Nizom pobjeda Mletačke i Habsburške vojske nad Osmanlijama smanjuje se i do tada prodoran intenzitet turske vojske na naša područja. Uskoro je austrijski car Karlo VI. sastavio mir s Osmanskim Carstvom koji je morala potpisati Mletačka Republika 21. srpnja 1718. godine u Požarevcu. Venecija je morala predati sultanu Moreju te sve ono što je prethodno osvojila u dubrovačkome zaljevu. Bez obzira na to Mlečani su proširili svoj teritorij sve do Kleka.⁶¹ Požarevačkim se mirom uspostavila granica od Metkovića do Strmice čime se cijela Dalmacija u potpunosti oslobodila od Turaka.⁶² Svi novi posjedi Mletačke Republike nazvani su „Asquisto Novissimo“ odnosno „najnovija stečevina“ te se nova granična linija naziva Linea Mocenigo i bila je označena na terenu od strane turskog opunomoćenika Mehmed efendi Sialyja kao i onog mletačkog Alviza Moceniga. Gradove koje je povezivala Linea Mocenigo bili su – Klek, Žapska gora, Metković, Imotski, Sinj, Vrlika i Knin koji su uspostavili granicu prema Bosni i Hercegovini sve do 1918. i stvaranja nove države.⁶³

⁶⁰ Stanojević, str. 29.

⁶¹ Novak, str. 22.

⁶² Marković, str. 43.

⁶³ Novak, str. 22. – 23.

Slika 5 Dalmacija nakon Požarevačkog mira, Linea Mocenigo oko 1730. godine

Venecija je s novoosvojenim područjem postupila jednako kao i s onim kojeg je dobila Karlovačkim mirom. Provela je vlastito uređenje dok je zemlju podijelila onima koji su se istaknuli za vrijeme Drugog morejskog rata čime je svojevrsno uspostavljena nova teritorijalna obrana.⁶⁴

⁶⁴ Novak, str. 24.

10. Zaključak

Drugi morejski rat predstavlja značajan povijesni događaj koji je obilježio 18. stoljeće i ostavio dubok trag na području Dalmacije. Ovaj sukob, poznat i kao Sinjski rat, obilježen je žestokim borbama između dvaju moćnih imperija - Mletačke Republike i Osmanskog Carstva. Gradovi Sinj, Vrlika, Drniš, Imotski te Gabela bili su ključna poprišta ovog sukoba, svaki sa svojim strateškim značajem i utjecajem na ishod ratnih operacija na području Dalmacije. i Ulcinjski gusari uvelike su otežavali situaciju na moru jer su pljačkali trgovačke brodove pod zaštitom Porte zbog čega je Venecija htjela što prije riješiti njihovo pitanje na Jadranu.

Bitke za Sinj i Imotski bili su posebno važni, jer su ovi gradovi držali ključne položaje i resurse koji su bili od velike važnosti za obje strane. Osmansko Carstvo je željelo proširiti svoj utjecaj na ovim područjima, dok je Mletačka Republika nastojala održati svoju dominaciju i zaštititi svoje interese. Tijek Drugog morejskog rata obilježile su oštre bitke, promjenjive savezničke odnose i stalne političke intrige. Ulcinjski gusari predstavljali su nezaobilaznu prijetnju pomorskim putovima, potkopavajući gospodarske interese obje strane. Ovaj rat je također imao dugoročne posljedice na političku situaciju u regiji, a uspostavljeni mir između Mletačke Republike i Osmanskog Carstva na granici od Knina do Kleka poznat kao Linea Mocenigo, ostao je važeći sve do kraja Prvog svjetskog rata.

Iako je Drugi morejski rat završio mirnim sporazumom, njegov utjecaj na Dalmaciju i šire ostao je duboko ukorijenjen u povijesti regije. Ovaj sukob je pokazao kompleksnost i dinamiku europskih političkih odnosa toga doba, a njegove posljedice oblikovale su buduće odnose između Mletačke Republike i Osmanskog Carstva te ostavile trag na povijesnom i kulturnom naslijeđu Dalmacije. Kroz proučavanje Drugog morejskog rata, možemo bolje razumjeti kako su povijesni sukobi i borbe za vlast i teritorij oblikovali prošlost regije i ostavili traga na njezinu identitetu. Njegova važnost u europskoj povijesti podsjeća nas na složenost međunarodnih odnosa i trajanju borbu za dominaciju i suverenitet u ovim područjima

11. Popis izvora

Marković, Ivan. Sinj i njegovo slavlje: god. 1887., spomen – knjiga sa 11 slika: reprint. Franjevački samostan Sinj: Matica hrvatska – ogranak Sinj 1998. ur. Josip Ante Soldo. str. 33. – 43.

Novak, Grga. Prošlost Dalmacije knjiga druga. Split, Slobodna Dalmacija. 2004., str. 16. – 24.

Rimac Marko, Dukić Josip. Opsada sinjskog Grada 1715. godine., Muzej hrvatskih arheoloških spomenika Split, Muzej sinjske alke. 2015. str. 8.

Rimac, Marko. Making Acquisto nuovissimo: a contribution to Croatian border studies on early modern Imotski (1714 – 1718). Matica hrvatska – ogranak Imotski, ur. Milan Glibota. 2022., str. 5. – 32.

Stanojević, Gligor. Dalmacija u vrijeme mletačko – turskog rata 1714. – 1718. Historijski glasnik br. 1 – 4, Beograd. 1962., str. 1. – 19.

12. Popis ilustracija

Slika 1. Karta centralne Dalmacije nakon Karlovačkog mira 1699. - Linea Grimani. - preuzeto 16.7.2023.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/ad/Map_of_Venetian_Dalmatian_detail.png

Slika 2. Bitka pod Sinjem, nepoznati autor. - preuzeto 23.7.2023.

https://hr.wikipedia.org/wiki/Opsada_Sinja_1715.#/media/Datoteka:Segno1715.jpg

Slika 3. Imotski - Topana, 18. stoljeće. - preuzeto 29.7.2023.

<https://www.matica.hr/hr/459/pred-300-obljetnicu-od-odlaska-osmanlija-imotska-ranosrednjovjekovna-tvrava-topana-24932/>

Slika 4. Zemljovid Gabele oko 1700. – preuzeto 29.7.2023.

https://www.wikiwand.com/hr/Gabela#Media/Datoteka:Ciclut_et_Gabella.jpg

Slika 5. Dalmacija nakon Požarevačkog mira, Linea Mocenigo oko 1730. godine – preuzeto 29.7.2023. http://www.kartografija.hr/old_hkd/kartzadra/Katalog/Reilly_1.htm

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja ELEONORA ČATIPOVIĆ, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce POVIJESTI I POVIJESTI UMJETNOSTI, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 22.09.2023.

Potpis

Izjava o pohrani završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (podcrtajte odgovarajuće) u Digitalni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu

Student/ica: ELEONORA ČATIPOVIĆ
Naslov rada: DRUGI MOREJSKI RAT U DALMACIJI
Znanstveno područje: POVIJEST
Znanstveno polje: _____
Vrsta rada: ZAVRŠNI RAD
Mentor/ica rada:
doc. dr.sc. Marko
Rimac

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Komentor/ica rada:

prof.dr.sc. Josip Vrandečić

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a) rad u otvorenom pristupu

b) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

(zaokružite odgovarajuće)

Split, 22.09.2023.

Potpis studenta/studentice:

Eleonora Čatipović